

УДК: 378.4.016:930.1(477)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2020.146.9>

Т. Орлова, д-р іст. наук, проф.

ORCID: 0000-0002-4079-0049

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

АКТУАЛЬНІСТЬ КУРСУ ПУБЛІЧНОЇ ІСТОРІЇ ДЛЯ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Присвячено пошукам шляхів подолання кризового становища в університетській освіті України, зокрема на історичних факультетах. На основі аналізу іноземного досвіду доводиться, що у відповідь на зростання попиту суспільства на історію має відбутися наближення фахівців з дипломами і науковими ступенями до потреб громад, а також знайдення нових можливостей для випускників на ринку праці. Саме, виходячи із цих обставин, пістоліття тому професійні історики запропонували нову галузь навчання і такої діяльності, а саме публічну історію. Названа галузь передбачає широкий спектр форм роботи з минулим, орієнтованих на різноманітну аудиторію. Вноситься пропозиція впровадження нормативного курсу "Публічна/практична історія" на старших курсах фахових факультетів українських університетів. Здійснювана в межах цього курсу підготовка має поєднувати міцний теоретичний фундамент з новітніми практичними технологіями поширення історичного знання в суспільстві, що відповідає нагальним потребам розвитку на сучасному етапі.

Ключові слова: університетська освіта, історія, публічна історія, практична історія, прикладна історія, нормативний курс, інструменталізація.

Постановка проблеми. Нині Україна відчула на собі дію загальносвітових тенденцій, зокрема кризи історичної науки і університетської освіти. Причому ситуація погіршується через місцеві особливості, серед яких вельми відчутні ретроградний ідеалізм і небажання раціонально-критично поглянути на стан справ. "Мрії про минуле" – той час, коли конкурси на історичні факультети університетів сягали кількох десятків претендентів на місце, а історичні курси були нормативними для всіх студентів, затьмарюють реалії сьогодення: економічні, соціальні, демографічні, технологічні показники, позиції у світових рейтингах являють собою ознаки неблагополуччя. Падіння популярності гуманітарних студій давно зазнали вищі навчальні заклади практично повсюдно. Одним із шляхів подолання кризи стала поява й поширення нових пропозицій, зокрема програм публічної історії в багатьох університетах від США до Нової Зеландії.

Аналіз джерел та історіографії. Попри те, що публічна історія за кордоном розвивається досить активно вже понад півстоліття і одержала певне висвітлення у книжкових виданнях [12; 14; 18; 19; 20; 23; 25; 26], вона має значні перспективи дослідження, особливо з теоретичної точки зору. Найчастіше своїм досвідом діляться "практикуючі історики", що зближує публічну історію з практичною. Тому в більшості публікацій можна знайти обмаль критичної рефлексії. Функціонуючі спеціалізовані часописи ("The Public Historian", "Public History Weekly", "Public History News", "Public History Review", "Oral History") і відповідні веб-сайти також являють собою калейдоскопи практичних прикладів. Деякі міркування можна знайти в інтерв'ю, які дають викладачі публічної історії з різних університетів [5; 6; 7; 8]. Оприлюднюються програми підготовки фахівців з публічної історії. Тільки у США – понад 130 відповідних пропозицій, які користуються попитом у студентів, що, у свою чергу, свідчить про перспективність професійної підготовки для подальшої роботи на визначеному полі. На допомогу їм видаються підручники і посібники [10; 15; 22]. Навіть такий поважний університет, як Оксфордський відзначився в цьому плані [24].

В Україні сфера публічної історії ще не стала об'єктом потужних наукових розвідок і практичного застосування, хоч поодинокі студії в цьому плані вже побачили світ. Значення публічної історії для держави й особливості управлінської діяльності на прикладах зарубіжного досвіду показала у своїй статті слухачка Національної академії державного управління при Президенті України Г. Голубчик [3]. Стан справ з публічною історією в Україні проаналізував на сторінках "Дзеркала тижня"

випускник історичного факультету Київського національного університету, С. Брайлян [2].

Українські автори більше цікавляться такими темами, як "історична пам'ять". Звичайно, ця тема дотична сфері публічної історії. Проте наявні публікації віддзеркалюють певний аспект кризи історичної науки те, що можна назвати кризою невідповідності: історики пишуть для істориків. Отже, виявляється відірваність науковців від потреб суспільства. При тому, що громадський інтерес до історії протягом останніх десятиліть зростає в усьому світі.

Постановка завдання. Виходячи із сучасної кризової ситуації, продемонструвати актуальність і практичне значення запровадження курсу "Публічна історія" в університетську освіту на фахових факультетах України.

Виклад основного матеріалу. Питання: чи усвідомлюють українські університети своє місце і роль у сучасних умовах? Здається, якось забулося про те, які завдання перед ними стоять, а саме ті, які висуває суспільство. Вища школа має пропонувати освіту, яка готує громадян для роботи, затребуваної суспільством. Вони сприяють соціальній мобільності, створюють нові технології та інші інновації, допомагають зберігати і розвивати культуру, безпосередньо впливають на публічну сферу і готують громадян до участі в ній [4, с. 9]. Важливу є роль університетів в опосередкованому продукуванні знань для суспільних цілей і громадського доступу до цих знань. Нині гостро постало питання про практичну ефективність вищої освіти.

Проте чимало професорів схильні вважати, що університети існували завжди й історично склалися для того, аби давати їм роботу [4, с. 26]. Чимало українських викладачів або не знають, що таке "синергетика", або ставляться до неї несерйозно. А за законами синергетики більш успішною є складна відкрита система, яка адекватно реагує на зміни навколишнього середовища. Нехтування законами синергетики було причиною багатьох історичних невдач, так само, як і сучасної кризи історичної освіти в університетах, і не тільки українських. Професор університету штату Аризона К. Дж. Калхун зазначає: "Області й субобласті, які надто ретельно охороняють свої кордони, можуть виявитися даремними і замкнутися в рамках парадигм, що склалися, стаючи все більш уразливими для викликів іззовні... Те саме стосується й університетської системи загалом..." [4, с. 27].

Інший відомий соціолог британець З. Бауман, розмірковуючи про стан освіти в сучасному світі, про ситуацію з університетами писав: "Усе, що зробили універси-

тети в останні дев'ятсот років, мало сенс або при орієнтації на вічність, або в рамках доктрини прогресу; модерні ж позбавила від першої, тоді як постмодернітні знецінила другу... На практиці це означає підкорення суворим вимогам ринку і вимірювання "суспільної корисності" створюваного університетами продукту наявністю стабільного попиту, розгляд університетів, які створюють "ноу-хау", як постачальники певного товару, якому доводиться боротися за місце на переповнених полицях супермаркетів, товару, що губиться між інших, якість яких перевіряється обсягами продажів" [1].

У випадку з вищою освітою можна запитати: скільки покупців-абітурієнтів за кошти власних батьків або держави "придбають товар" – кілька років навчання в тому чи іншому університеті? Яка користь від цього буде в житті? Формула "освіта як послуга" є відображенням культури ринкового суспільства, до якого вже три десятиріччя приєдналася Україна, хоча і досі далеко не всі це хочуть сприймати. Панівними цінностями такого суспільства є максимізація корисності, ефективність і конкурентоспроможність, свобода і плюралізм самовизначення.

Природно постає питання: чи відповідає названим цінностям навчання на історичних факультетах українських університетів? Треба визнати: освітній капітал індивідів, що дає історичний факультет, перестав відповідати запитам ринкового господарства. Загалом у сучасних молодих людей, які належать до покоління Z, немає пієтету стосовно університетської освіти, тим більше української. Проте і в інших країнах спостерігається зниження статусу гуманітарних наук і гуманітарних факультетів, проблеми з пошуком роботи випускниками. Одним із шляхів поліпшення ситуації стала зростаюча прикладна орієнтація, що проявилось у появі таких напрямів, як "практична філософія" або "прикладна лінгвістика" (відповідні кафедри були створені в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка).

Останніми роками історики розмірковують над тим, як історія може бути корисною? Наскільки добре чи погано вчені пов'язані з більш широкою публікою? Одним із способів адаптації університетської історичної науки до складної життєвої практики стала публічна історія. Відразу слід зазначити, що концепція публічної історії ніколи не мала чіткого визначення [17]. Визначень існує багато і складно обрати найкращий варіант.

Сам термін був введений американським істориком Р. Келлі з каліфорнійського університету в Санта-Барбарі в 1978 р. Як він написав пізніше: "Публічна історія належить до задіяння істориків та історичного методу за межами академії: в уряді, приватних корпораціях, медіа, історичних товариствах і музеях, навіть у приватній практиці. Публічні історики працюють всюди, де у своїй професійній якості є частиною публічного процесу. Якщо виникає потреба розв'язати проблему, сформулювати політику, розпланувати ресурс або напрям діяльності – викликається історик, аби визначити вимір часу: це є публічна історія" [16, р. 16].

Американська Національна рада з публічної історії вважає: "Публічна історія описує велику кількість різноманітних способів, якими історія може працювати у світі. У такому сенсі, це історія, що застосовується до питань реального світу" [28]. В університеті Балтімору публічну історію визначають як "презентацію історичних знань широкій публічній аудиторії. Публічна історія набуває численних форм – музейні презентації, телевізійна документалістика, проекти охорони історичної спадщини, проекти колекціонування і записування, а також ретрансляція традиційного історичного знання в сучасні мікро-комп'ютерні формати... А як академічна дисципліна вона також фокусується на ефективному та етич-

ному менеджменті нашої історичної спадщини і колективної пам'яті". У навчальному плані "Вступ до публічної історії" університету Мілуокі (штат Вісконсин) указано: така історія найчастіше належить до зайнятості істориків у роботі, що має відношення до історії за межами академії й особливо до великої кількості способів, за допомогою яких історики відтворюють і репрезентують історію громадськості, а інколи разом із громадськістю [21 р. 5–6]. Професор московської Вищої школи економіки і Варшавського університету І. Савельєва підбиває підсумок: "Усі визначення акцентують когнітивні, професійні й функціональні характеристики публічної історії, яка являє собою сукупність підходів і практик, спрямованих на ідентифікацію, збереження, інтерпретацію і презентацію історичних артефактів, текстів, структур і ландшафтів у взаємодії істориків-професіоналів із широкою публікою" [9, с. 143]. Також дослідниця вважає, що публічна історія є професією: "Професіоналізм в даному випадку передбачає знання історії (історичну освіту) плюс володіння спеціальними практиками роботи із соціальними групами і організаціями" [9, с. 155]. Інакше кажучи – це різні форми роботи з минулим, орієнтовані на широку аудиторію.

Деякі історики додержуються думки, що публічна історія покликана допомагати людям описувати, створювати і розуміти свою власну історію. Інші припускають, що вона має впливати на розробку державної політики. Проте більшість просто визначають це поле робочим місцем: тобто академічна історія існує в межах університету, публічна – у всіх інших місцях. Таким чином, імовірно, що даремно шукати консенсус відносно єдиного визначення [27].

Публічна історія виникла в Сполучених Штатах Америки наприкінці 1970-х рр. Ідея і університетська програма, що виросла з неї, стали результатом бесід між Р. Келлі – фахівцем з екологічної історії з його колегою – Дж. У. Джонсоном – істориком Африки. Як академіків їх хвилювали погіршення перспектив для істориків в академічному середовищі і, як наслідок, зменшення припливу студентів. Але як епізодичні консультанти та експерти у своїх сферах компетенції вони помічали зростаючі можливості найму істориків у публічній сфері. [11]. Публічна історія, на думку Р. Келлі, була по суті професійною діяльністю, що ґрунтувалася на очевидній компетентності історика в розумінні того, як події та організації розвиваються у часі. Він вважав, що "історик – це природжений склад розуму з упевненістю, що ми не можемо розуміти щось, поки не розкопаємо його витoki, наступний розвиток і передумови... Змінювання і поліпшення соціальних процесів в американському суспільстві шляхом надання історичній свідомості активної ролі в щоденній діяльності – мета шляхетна за характером і елегантна у виконанні" – зауважив науковець [16, р. 17–19].

До появи публічної історії призвела низка причин. Насамперед, це були масштабні суспільні зрушення в бік демократизації суспільства в багатьох західних країнах від кінця 1960-х рр. Це не могло не вплинути на академічне співтовариство і університетську культуру. З'явилися заклики "демократизувати" продукцію історичного знання, а також сформулювати "публічну сферу". Іншим важливим фактором стала диверсифікація предмета історії. Протягом другої половини XX ст. коло традиційних досліджень, до якого входили політична історія, історія міжнародних відносин, історія війн, економічна історія, соціальна історія тощо розширилося. До нього стрімко входили історії інших практик, ідей та індивідів. Історики почали активно вивчати менталітет, дитинство, свята, їжу, освіту, повсякдення, навіть чутки і запахи.

Усе це відбувалося на тлі зростання суспільного інтересу до минулого і, в свою чергу, спонукало цей інтерес. З іншого боку, скорочення попиту на ринку праці на академічних істориків змусило осіб з науковими ступенями урізноманітнювати сфери власних інтересів і шукати нові форми зайнятості поза університетами, архівами, музеями, бібліотеками і школами. Ідея забезпечити зайнятість для практикуючих істориків за межами їхнього середовища існування була сформульована на першій конференції з публічної історії, яка пройшла у Феніксі (штат Аризона) у 1978 р., де зустрілися представники найрізноманітніших професій, які займалися історією поза академічною наукою. Результатом цієї конференції стало утворення Національної ради з публічної історії, яка виникла в США в 1979 р. Почав виходити академічний журнал "Public Historian" (пізніше виникли й інші часописи). У 2010 р. була створена Міжнародна федерація публічної історії. Прагнення знайти нові ніші на ринку праці для випускників історичних факультетів не у сфері освіти, а там, де необхідні навички фахових істориків, невдовзі призвело до пропозиції нових компетенцій і кваліфікацій з боку університетів. Серед них була і публічна історія.

Ще одним фактором впливу на появу цієї галузі стало продукування "історичної пам'яті", що одержало поширення від кінця минулого століття. Цей феномен значною мірою був зумовлений зростаючою увагою до спогадів тих, хто вижив у грандіозних трагедіях ХХ ст., таких як голокост, сталінський терор, етнічні й політичні кампанії геноциду. Пізніше все більше уваги стали приділяти такому феномену, як історична політика. І перше, і друге відіграють велику роль у пошуках і ствердженні ідентичності тих чи інших соціальних груп. Важливість цієї справи закріплюється на інституціональному рівні створенням Інститутів національної пам'яті, зокрема в Україні. В Америці не цураються казати про "індустрію національної пам'яті", в якій задіяно чимало істориків, музейних працівників, журналістів, політичних активістів, митців. Зростає цікавість до минулого, що виявляється в різних формах – від поширення місцевих ініціатив у творенні музеїв чи проведенні історичних реконструкцій до написання сімейних історій або історій фірм, творення сайтів за історичними інтересами тощо [21, р. 15–18].

З другої половини 1990-х рр. історія виявилася оточеною людьми, які задіяні в історичній літературі, у кінематографі, на телебаченні, у засобах масової інформації, у музеях, виставках, історичних парках і заповідниках, середньовічних ринкових майданах, історичних реконструкціях, масових культурно-історичних акціях, громадських організаціях і рухах історичного та історико-патріотичного напрямку, а також у комп'ютерних іграх та інтернеті. Можна вважати, що це стало примиренням між академічною і публічною історіями. Крім того з'явився термін "histotainment", складений із слів "history" ("історія") і "entertainment" ("розваги"). У появі публічної історії можна знайти виявлення двох мега-тенденцій сучасного світу – прагматизму і гедонізму, тобто прагнення до корисності й задоволення. Та треба мати на увазі: якщо фахові історики не будуть брати участі в цій сфері, вона заповниться випадковими людьми, чия відповідальність за свої слова і дії може викликати сумніви. Аби в процесі популяризації історія не зазнала викривлень, фахівці мають дотримуватися найвищих наукових стандартів.

Публічна історія набула світового поширення. Вона активно розвивається у Сполучених Штатах Америки, Канаді, Австралії, Німеччині, Великій Британії, Італії, Ірландії, Китаї, Індії, Новій Зеландії та багатьох інших країнах. У 2009 р. була заснована Міжнародна федера-

ція публічної історії. Видаються спеціалізовані журнали, друкуються статті у фахових історичних часописах, ведуться блоги, масово представлена публічна історія на телеканалах. У США є канал "History Channel", на якому професійні історики працюють телевізійниками, аби створювати якісний продукт – розповідати зрозумілою мовою про те, яким дійсно було минуле. Для цього теж необхідна відповідна підготовка.

Більшість університетських програм з публічної історії вчить своїх студентів бути насамперед істориками з додатковою підготовкою у вміннях і перспективах, корисних у практиці. Дехто вважає, що публічні історики більше усвідомлюють себе інтердисциплінарними, ніж традиційні історики, але ця відмінність, здається, зникає в міру того, як дисципліна історія сама по собі стає все більш мультидисциплінарною [28]. Сучасному публічному історичному стануть у нагоді можливості й методи, які надають такі соціогуманітарні науки, як соціологія, політологія, культурологія, релігієзнавство, психологія, теорія і практика комунікації, етика, риторика, історична журналістика, історична інформатика тощо. Також важливо опанування проектним менеджментом і PR-технологіями. Такий інтелектуальний обмін можливий в межах університету, де функціонують різноманітні факультети, як це має місце в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Міждисциплінарна підготовка збільшуватиме конкурентоспроможність випускників історичних факультетів у майбутньому, оскільки фахівці третього тисячоліття мають бути поліфункціональними (нині це позначається словом "мультипотенціал"). Нині набуває сили "гібридизація" професій, а у "чистих" професій немає перспектив. Зайве казати, що університети мають готувати молодь саме до майбутнього, де головною перевагою буде креативність. У світі вже функціонує так звана креативна економіка, яка приносить колосальні прибутки країнам і фахівцям. Існує зв'язок між міжкультурною компетентністю і креативністю. Виробництво якісніших креативних продуктів пов'язано з різноманітністю і змішуванням знань, культур і різних критичних точок зору. Саме на історичних факультетах студенти одержують такі знання.

Фахівці нового тисячоліття мають розбиратися в головних економічних трендах, що не надто представлено в підготовці гуманітаріїв. Спеціалізація "публічна/практична історія" враховує особливості сучасного суспільства споживання. Одна із них – креативний консьюмеризм. Роль студентів змінюється від пасивних споживачів до споживачів-активістів, які можуть спрямовувати свою активність на створення нових інтелектуальних продуктів для широкого загалу в Україні та за її межами. Таким чином, виникають нові форми соціального активізму, який може виявитися вже під час навчання, а потім розвинути після закінчення університету.

У сучасному світі все більшої ваги набуває "м'яка сила", в якій культура, культурна дипломатія, креативна економіка мають неабияке значення для кожної країни. У названій сфері велике значення має практична/публічна історія. Роль істориків з відповідною підготовкою є вельми висока в суспільстві. Саме такі люди покликані здійснювати грамотне використання історичних знань у поточній політиці, зокрема у формуванні історичної політики, у житті суспільства як медіаторів між спільнотою академічних істориків і широкою громадськістю, використовуючи для цього всі новітні засоби масової інформації й комунікації.

На сайті Національної ради з публічної історії зазначено: "Публічні історики виявляють себе в різних іпостасях. Вони називають себе істориками-консультан-

тами, професіоналами музейної справи, урядовими істориками, архівістами, усними істориками, менеджерами культурних ресурсів, кураторами, продюсерами фільмів і медіа, інтерпретаторами історії, захисниками історичної спадщини, політичними консультантами, локальними істориками і активістами серед різноманітних інших визначень зайнятості. Усі виявляють інтерес і відданість справі перетворення історії у відповідну і корисну для публіки сферу" [28].

Разом із тим, відбувається залучення громадськості до сфери публічної історії, що врешті-решт зміцнює громадянське суспільство. Показовим є приклад Великої Британії, де університетські історики мали інструменти і фінансування від уряду в рамках проекту "Нахнення для залучення: Конкордат із залучення громадськості до досліджень" (2013) [17]. Тобто публічна історія – це не тільки історія для публіки, але й творення історії разом із публікою. У цьому плані все більше замовлень муніципальної влади, тих чи інших інституцій, організацій, фірм на написання власних історій. Приватні особи цікавляться складанням сімейних родоводів. На відміну від академічних істориків, які мало турбуються про те, скільки читачів буде у їхніх монографій, публічні історики хочуть забезпечити активне та інтерактивне споживання своєї роботи. При цьому публіка не зводиться до пасивного споживача масової культури, а перетворюється на критично налаштовану громадськість інформаційного суспільства. Публічна історія – це вихід у важливі сфери, де відбувається відкритий обмін інформацією через ефективну публічну комунікацію. Таким чином створюється спільне інтерактивне поле, що об'єднує історичний об'єкт історика і публічну сферу. Одним з аспектів дослідницької роботи може стати досвід присутності історії в повсякденному житті, що є важливим для аналізу, рефлексії щодо того, як люди живуть у насиченому історією світі, як вони її переживають, розуміють, відтворюють.

Мета креативної економіки – ламати застарілі рамки і знаходити нетривіальні шляхи розв'язання проблем, що виникають. Сьогодні до них належить: подолання кризи історичної науки, історичної освіти, залучення абітурієнтів за умов зростання освітньої еміграції, підготовки кадрів, які насправді необхідні, а отже, знайдуть роботу попри проблеми на ринку праці. Одним із таких шляхів є запровадження курсу "Публічна/практична історія" в університетах України. Не можна сказати, що вітчизняні університети не обізнані з названою проблематикою. Першим запровадив відповідну магістерську програму Український католицький університет у Львові. Історичний факультет Київський національний університет імені Тараса Шевченка відкрив бакалаврську програму. Курс "Основи публічної історії" викладається магістрам. Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара на історичному факультеті пропонує публічну історію як вибірково (вільного вибору студентів) дисципліну.

Але, беручи до уваги наведені вище обставини, варто запровадити такий курс як нормативний для старших студентів-істориків усіх університетів країни. Мета курсу – підготувати кваліфікованих і компетентних фахівців, здатних до ефективної професійної діяльності в галузі прикладної історії, а також дослідницької, освітньої та аналітичної роботи. У підготовці має поєднуватися фундаментальність і прикладний характер. До базової історичної підготовки додається знання специфіки завдань публічної історії та навички взаємодії з непрофесійною аудиторією.

Публічний історик – це медіа-фігура, транслятор знань. Тому особливо важливо звернути увагу на мову,

якою він чи вона спілкується з публікою для описування минулого: це має бути науковість плюс доступність. Суттєвою відмінністю прикладної історії від академічних історичних досліджень є широке використання сучасних комп'ютерних методів збирання, аналізу, зберігання і трансляції історичного матеріалу. Цифровізація призвела до того, що на полі публічної історії активно діють подкасти, гейміфікація, скріпти, 3D-модельовання, створюються гіфи, діють ютуб і телеграм канали тощо. Ці формати відповідають запитам сучасного суспільства із цифровим мисленням.

Слід підкреслити, що пропонований курс є практико-орієнтованим. Це також інновативний курс, в якому треба збалансувати практику з теорією таким чином, аби підготувати слухачів до майбутньої роботи. Курс має фокусуватися на навичках (skill-centered), передбачати навчання студентів для передачі історичного знання різним аудиторіям. Майбутні фахівці з публічної історії мають бути готовими до відповіді на запитання і запиту публіки, що може бути і захоплювальним, і нервовим, особливо за умов стислих термінів виконання завдання. Необхідність динамічності й оперативності відрізняє публічну історію від академічної, де історики звикли до значних ресурсів часу. Звичайно, новизна як така має серйозні конкурентні переваги, разом із тим – ризики є високими та зумовлюються насамперед браком досвіду викладання в українській "вищій школі". Рушійною силою сьогодні виступає актуальність.

Висновки. Суспільні науки мають значний когнітивний потенціал, спроможний адекватно проаналізувати складні новітні процеси. Після періоду деякого зниження соціального статусу історії загалом та історичної освіти в університетах зокрема, нині актуальним є їхнє підвищення. Університетські викладачі поділяються на "консерваторів", які асоціюють вищу освіту в першу чергу з фундаментальністю, і "реформаторів", які вказують на ефективність, вважаючи, що навчання має бути орієнтованим на результат. Наочне протиріччя між "гуманістичним ідеалізмом" та економцентризмом в освітній сфері. Однак постає питання: чи гуманно чотири чи шість років тримати молоду людину за університетською партою, не дбаючи про те, чи зможе вона завдяки одержаній освіті забезпечити життя своє і своїх рідних? Те, що проблема пошуку роботи випускниками історичних факультетів на сучасному ринку праці є дуже гострою, не потребує зайвих коментарів.

У ринкових умовах постає завдання інструменталізувати професію історика. За умов зростання суспільного попиту на історію важливо подолати прірву між академічною історією і широкою громадськістю. Виконання цих завдань може сприяти введенню нормативного курсу "Публічна/практична історія" для старших студентів фахових факультетів університетів України. Треба готувати молодих людей до конкретних і привабливих для них форм зайнятості, усвідомлення цього є важливим фактором привабливості історичних програм підготовки бакалаврів і магістрів. Студенти як споживачі освітніх послуг мають бути задоволеними одержаною університетською освітою не тільки за те, що вдалося на кілька років відтермінувати вихід на ринок праці, а й за те, що одержано знання, які дійсно будуть у нагоді в житті, адже освіта здобувається з метою поліпшення добробуту свого і своїх рідних, врешті-решт усього загалу. З іншого боку, і для університетських викладачів в інноваціях є свій зиск, а саме: працевлаштування і реалізація суспільного потенціалу історичного знання, яке вони видобувають у своїх дослідженнях. Історична наука має більше орієнтуватися на потреби суспільства, стати більш публічною, посилити комунікацію із суспіль-

льством, яке цього конче потребує. Ширша циркуляція історичного знання є важливою для суспільства і кожного громадянина. Проте для цього необхідна робота публічних істориків, яких мають готувати університети України заради її прогресу. Адже покликання істориків – не тільки зберігати минуле, а й формувати майбутнє.

Список використаних джерел

1. Бауман, З. Индивидуализированное общество [Электронный ресурс] / З. Бауман. – М.: Логос, 2002. – Режим доступа: gtmarket.ru/laboratory/basis/4993
2. Брайлян, Є. Публічна історія в Україні: в пошуках консенсусу / Є. Брайлян // Дзеркало тижня. – 2018. – № 31.
3. Голубчик, Г. "Публічна історія" як сфера державно-управлінської діяльності: зарубіжний досвід / Г. Голубчик // Державне управління та місце самоврядування. – 2014. – Вип. 1 (20). – С. 51–59.
4. Калхун К. Университет и общественное благо / К. Калхун // Экономика образования. – 2008. – № 1. – С. 7–28.
5. "Мы всегда находимся в зоне интерпретации исторического факта": Андрей Зорин о публичной истории [Электронный ресурс] / А. Завадский // Теории и практики. – Режим доступа: <https://theoryandpractice.ru/posts/7566-zorin>
6. Публічна історія сьогодні: інтерв'ю з Томасом Каваном і Сержем Нуаре [Електронний ресурс] / А. Колесник // Окна роста. – Режим доступа: <https://okna.hse.ru/news/252262912.html>
7. Публічна історія – це не дисципліна. Інтерв'ю з професором Манчестерського університету Джеромом де Гру // Art & Cult. – 2013. – 3. – С. 9–23.
8. Рой Розенцвейг: деля історію публічної // Диалог со временем. – 2013. – Вып. 43. – С. 180–189.
9. Савельєва, І. Професійні історики в "публічній історії" / І. Савельєва // Новая и новейшая история. – 2014. – № 3. – С. 141–155.
10. Cauvin, T. Public History. A Textbook of Practice / T. Cauvin. – New York: Routledge, 2016. – 282 p.
11. Davison, G. Paradigms of Public History / G. Davison // Australian Historical Studies. – 1991. – Vol. 24, Issue 96. – P. 4–15. – DOI: 10.1080/10314619108595865.
12. Going Public: The Changing Face of New Zealand History / B. Dalley and J. Phillips (Eds.). – Auckland: Auckland University Press, 2001. – 250 p.
13. Hayden, D. The Power of Place: Urban Landscapes as Public History / D. Hayden. – Cambridge, Massachusetts: The MIT Press, 1997. – 316 p.
14. Hurley, A. Beyond Preservation: Using Public History to Revitalise Inner Cities (Urban Life, Landscape and Policy). – Temple: Temple University Press, 2010. – 248 p.
15. Jordanova, L. History in Practice / L. Jordanova. – London: Hodder Arnold, 2006. – 243 p.
16. Kelly, R. Public History: Its Origins, Nature and Prospects / R. Kelly // The Public Historian. – 1978. – Vol. 1, № 1. – P. 16–28.
17. King, L., Rivett, G. Engaging People in Making History: Impact, Public Engagement and the World Beyond the Campus / L. King, G. Rivett // History Workshop Journal. – 2015. – 80(1). – P. 218–233.
18. Lyon, Ch. M., Nix, E. M., Shrum, R. K. Introduction to Public History: Interpreting the Past, Engaging Audiences / Ch. M. Lyon, E. M. Nix, R. K. Shrum. – Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, 2017. – 200 p.
19. Packaging the Past? Public Histories / J. Rickard and P. Speamit (Eds.). – Melbourne: Miegunyah Press Services, 1991. – 270 p.
20. People and their Past: Public History Today / P. Ashton and H. Kean (Eds.). – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2009. – 323 p.
21. Savelieva, I. "Public History" as a Vocation / I. Savelieva // Higher School of Economics Research Paper No. WP BPR 34/HUM/2013. – 2013. – DOI: 10.2139/ssrn.2279444.
22. Sayer, F. Public History: A Practical Guide / F. Sayer. – London: New York: Bloomsbury Publishing, 2015. – 344 p.
23. Seeing History: Public History in Britain Now / H. Kean, P. Martin, S. J. Morgan (Eds.). – London: Francis Boutle, 2000. – 193 p.
24. The Oxford Handbook of Public History / J. Gardner and P. Hamilton (Eds.). – Oxford: Oxford University Press, 2017. – 568 p.
25. The Public History Reader / H. Kean, P. Martin (Eds.). – London: Routledge, 2013. – 384 p.

26. Tyrrell, I. Historians in Public: The Practice of American History, 1890–1970 / I. Tyrrell. – Chicago: University of Chicago Press, 2005. – 312 p.
27. Weible, R. Defining Public History: Is It Possible? Is It Necessary? [Online] / R. Weible // Perspectives on History. – 2008. – Vol. 46, Issue 3. – Retrieved from: <https://go.gl/jXvnbo>
28. What is Public History? [Online] // National Council on Public History. – Retrieved from: <https://ncph.org/what-is-public-history/about-the-field/>

References

1. Bauman, Z. (2002). The Individualized Society. Moscow: Logos. Retrieved from: gtmarket.ru/laboratory/basis/4993. [In Russian].
2. Braylian, E. (2018). Public History in Ukraine: theQuest for Consensus. *Mirror Weekly*, 31. [In Ukrainian].
3. Holubchuk, G. (2014). "Public History" as a Sphere of Statesmanship: foreign Experience. *State Management and Local Government*, 1(20), 51–59. [In Ukrainian].
4. Kalhun, K. (2008). University and the Public Good. *The Economy of Education*, 1, 7–28. [].
5. Zavadski, A. (2013). "We are always in the Zone of Interpretation of a Historical Fact": Andrey Zorin on Public History. *Theory and Practice*. Retrieved from: <https://theoryandpractice.ru/posts/7566-zorin>.
6. Kolesnik, A. (2019). Public History Today: an Interview with Thomas Cauvin and Serge Noiret. *Growth Windows*. Retrieved from: <https://okna.hse.ru/news/252262912.html>
7. Public History is not a Discipline. An interview with Gerome de Groot, Professor of Manchester University (2013). *Art & Cult*, 3, 9–23.
8. Roy Rosenzweig: Making History Public (2013). *A Dialogue with Time*, 43, 180–189.
9. Savelieva, I. (2014). Professional Historians in "PublicHistory". *New and Newest History*, 3, 141–155.
10. Cauvin, T. (2016). *Public History. A Textbook of Practice*. New York: Routledge
11. Davison, G. (1991). Paradigms of Public History. *Australian Historical Studies*, 24(96), 4–15. DOI: 10.1080/10314619108595865.
12. Dalley, B. & Phillips, J. (Eds.). (2001). *Going Public: The Changing Face of New Zealand History*. Auckland: Auckland University Press.
13. Hayden, D. (1997). *The Power of Place: Urban Landscapes as Public History*. Cambridge, Massachusetts: The MIT Press.
14. Hurley, A. (2010). *Beyond Preservation: Using Public History to Revitalise Inner Cities (Urban Life, Landscape and Policy)*. Temple: Temple University Press.
15. Jordanova, L. (2006). *History in Practice*. London: Hodder Arnold.
16. Kelly, R. (1978). Public History: Its Origins, Nature and Prospects. *The Public Historian*, 1(1), 16–28.
17. King, L. & Rivett, G. (2015). Engaging People in Making History: Impact, Public Engagement and the World Beyond the Campus. *History Workshop Journal*, 80(1), 218–233.
18. Lyon, Ch. & Nix, E. & Shrum, R. (2017). *Introduction to Public History: Interpreting the Past, Engaging Audiences*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers.
19. Rickard, R. & Speamit, P. (Eds.). (1991). *Packaging the Past? Public Histories*. Melbourne: Miegunyah Press Services.
20. Ashton, P. & Kean, H. (Eds.). (2009). *People and their Past: Public History Today*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
21. Savelieva, I. (2013). 'Public History' as a Vocation. Higher School of Economics Research Paper No. WP BPR 34/HUM/2013. DOI: 10.2139/ssrn.2279444.
22. Sayer, F. (2015). *Public History: A Practical Guide*. London – New York: Bloomsbury Publishing.
23. Kean, H. & Martin, P. & Morgan, S. (Eds.). (2000). *Seeing History: Public History in Britain Now*. London: Francis Boutle.
24. Gardner, J. & Hamilton, P. (Eds.). (2017). *The Oxford Handbook of Public History*. Oxford: Oxford University Press.
25. Kean, H. & Martin, P. (Eds.). (2013). *The Public History Reader*. London: Routledge.
26. Tyrrell, I. (2005). *Historians in Public: The Practice of American History, 1890–1970*. Chicago: University of Chicago Press.
27. Weible, R. (2008). Defining Public History: Is It Possible? Is It Necessary? *Perspectives on History*, 46(3). Retrieved from: <https://go.gl/jXvnbo>
28. What is Public History? (n. d.). *National Council on Public History*. Retrieved from: <https://ncph.org/what-is-public-history/about-the-field/>

Надійшла до редколегії 30.08.20

T. Orlova, Dr. Habil (History), Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE IMPORTANCE OF THE COURSE OF PUBLIC HISTORY FOR THE UNIVERSITY EDUCATION IN UKRAINE

This article is dedicated to the pursuit of the ways of overcoming the crisis in university education in Ukraine, particularly at the department of history. By analyzing foreign experience, it is argued that the growing demand of society for history must be supplied by making experts with diplomas and degrees closer to the needs of the communities, as well as by finding new opportunities for the graduates at the labor market. Therefore, half a century ago professional historians have offered a new branch of training and subsequent activities, named public history. Currently, public history has spread practically all over the world: it is developing rapidly in the USA, Canada, Great Britain, Germany, Italy, Ireland, China, India, Australia, New Zealand and other countries. A number of universities of ferspecial courses of training, in the USA, for example, there are over 130. The graduates of the higher education institutions can find job with in the broad opportunities of the creative industry. Recently in

Ukraine, at the government level, the idea of promoting the development of this industry is advocated. But the problem of staff is pressing even more due to the mass emigration of employable population, particularly educational emigration. The demand for the activities of public historians is also caused by the importance of the so-called "soft force" of the state at the global level, as well as by the urgency of strengthening identity at the level of the country or a specific community. The development of public history entails cooperation between professionals and laymen, interested in history of past and recent years. Public history is a history about the public, for the public and together with the public.

The mentioned branch spans a wide scope of forms of working with the past, oriented at various audiences. For training experts, it is proposed to introduce an obligatory course "Public/practical history" at the senior-class students of relevant professional faculties of Ukrainian universities. The functioning of the universities in market conditions must be oriented on efficiency, pragmatism, instrumentalization. The suggested course is innovative, interdisciplinary and practice-oriented according to the leading global trends in education and science. The implied training has to combine strong theoretical foundations with state-of-the-art practical technologies of spreading historical knowledge, served by the informational society.

Keywords: university education, history, public history, practical history, applied history, compulsory course, instrumentalization.

УДК 94(38)

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2020.146.10>

В. Перещ, канд.і ст. наук, доц.

ORCID: 0000-0002-4962-4207

Університет сучасних знань, Київ, Україна

RAWAKEJA I QASIREWIJA ZA DANIAMI TEKSTIV LINIYNHOGO PISMA B

На основі свідчень документів лінійного письма Б досліджуються терміни rawakeja (організація лавагета) і qasirewija (організація басілевса). У ході аналізу автором з'ясовано, що даними термінами позначаються дрібнівійсько-ві загони, що перебували на утриманні палацу; кожен з таких загонів складався з чоловіків, що походили з одного поселення, очолювався лавагетом (rawakeja) та конкретними басілевсами (qasirewija). У ході дослідження визначено, що басілевс, як локальний вождь, у рамках qasirewija мав у своєму підпорядкуванні людей з області, на чолі якої він стояв. Аналізуючи позиції, у яких фігурують організації басілевсів лавагета у тексті As 1516, автор доходить висновку, що лавагет відігравав у кноській rawakeja таку ж роль, яку басілевси відігравали у своїх місцевих qasirewija, і виконував функції, подібні до тих, що здійснювалися басілевсами, але вже в масштабах столичного поселення.

Ключові слова: qasirewija, rawakeja, басілевс, лавагет, мікенська цивілізація, ахейська Греція.

Постановка проблеми. В "Іліаді" та "Одіссей" – геніальних поемах, створених на світанку класичної грецької цивілізації, центральними персонажами є особи, яких Гомер називає терміном βασιλεις. Дане слово дослідниками, зазвичай, перекладається як "цар", тобто пов'язується з ідеєю монархії. Після того, як британський дослідник М. Вентріс у 50-х рр. XX ст. дешифрував тексти лінійного письма Б, стало зрозуміло, що за мікенської доби титул басілевс також був відомий пілоським і каноським скрипторам. Однак у створених ними текстах цей титул не пов'язується з ідеєю монархії, а характеризує лідера локального масштабу, який здійснює функції палацового чиновника. Також у табличках лінійного письма Б згадуються терміни "басілейя" (qasirewija) і "равакея" (rawakeja), якими позначаються організації, що очолюються басілевсом і лавагетом (воевода, можливо один із басілевсів) відповідно. Дослідження даних організацій дозволить нам не лише пролити світло на функції, які виконувалися басілевсами і лавагетом у палацових державах II тис. до н.е., але й дасть нам цінний ключ до глибшого розуміння походження, а отже, і сутності, монархічного начала вже в постпалацову добу.

Аналіз джерел і літератури. У даній статті автором аналізуються практично всі документи пілоського і кноського архівів, у яких згадуються rawakeja і qasirewija: KN As 1516, K 875; PY Fn 50, Fn 867, Pa 398,

Pa 875 [2; 9]. Питань, пов'язаних з досліджуваними нами термінами, тією чи іншою мірою торкалися такі дослідники, як Л. Палмер, С. Я. Лур'є, Г. Ф. Полякова, Дж. Дріссен, Ж.-П. Олів'є, П. Карльє, С. Дегер-Ялкоці та С. Ніколудіс [11; 15; 18; 4; 8; 1; 3; 7]. Необхідно зазначити, що найбільше розбіжність у поглядах на сутність rawakeja і qasirewija спостерігається в роботах Л. Палмера і Дж. Дріссена: перший пов'язує сферу діяльності даних організацій з ремісничим виробництвом, останній же намагається довести, що qasirewija і rawakeja належать до організацій, задіяних у військовій справі. Інші дослідники, торкаючись даного терміна, не поспішають робити якісь однозначні висновки і висловлюються у цьому відношенні досить обережно. Зокрема, Г. Ф. Полякова, не заперечуючи, що qasirewija була пов'язана з ремісничою сферою, указує на те, що документи лінійного письма Б можуть висвітлювати лише одну із сторін діяльності цієї організації.

На нашу думку, з усіх дослідників саме Дж. Дріссен стоїть найближче до істини в розумінні сутності rawakeja і qasirewija. Однак даний автор, як нам здається, не наводить на користь своєї точки зору переконливих аргументів, концентруючись на несуттєвих моментах.

Постановка завдання. Усе це змушує нас ще раз звернутися до дослідження rawakeja і qasirewija і як завдання визначити розкриття сутності цих організацій.

Виклад основного матеріалу. Спершу проаналізуємо текст відомого в науці кноського документа As 1516:

1.](du)-ru (1) (ko)[
2. ko-no-si-ja , ra-wa-ke-ja , a-nu-wi-ko VIR 1 [
3. a-ra-da-jo VIR 1 pi-ja-si-ro VIR 1 (da)-(na)[] VIR 1
4.](we)-ro VIR 1 po-to VIR 1 si-pu2 VIR 1 pu-te VIR [] (ja)-sa-no VIR 1
5. qa-me-si-jo VIR 1 mi-ja-ra-ro VIR 1 mi-ru-ro VIR 1
6. [.]-ki-wa-ta VIR 1 u-ra-mo-no VIR 1 pi-ri-no VIR 1
7. qa-to-no-ro VIR 1 pe-te-ki-ja , VIR 1 ko-ni-da-jo VIR 1
8. a-ko-ra-jo VIR 1 wa-du-[.]-to VIR 1 qo-te-ro VIR 1
9. i-te-u VIR 1 pu-to-ro VIR 1 ka-ri-se-u VIR 1 a3-ko-ta VIR 1
10. ka-ke VIR 1 ru-na VIR 1 pu-wo VIR 1 a-ta-ze-u [
11. a-ra-na-ro VIR 1 si-ja-pu2-ro VIR 1 to-so X VIR 31
12.]-ti-jo , a-nu-to [](si)-re-wi-ja , VIR 1 su-ki-ri-to VIR 1